

Information är vårt bästa vapen- vägen till *rätt* kunskap

En diskursanalys av den svenska hiv/aids politiken

Abstract

Vi gör i vår uppsats en samläsning mellan kritisk diskursanalys och diskursteori för att undersöka hur medvetenheten om diskriminering och stigmatisering av riskgrupper artikuleras i den svenska hiv/aids diskursen. Genom att utgå från ett kritiskt socialkonstruktivistiskt perspektiv, frågar vi oss hur denna medvetenhet konstitueras av intersektionen mellan "ras" /etnicitet, kön, klass och sexualitet. Vi är intresserade av att söka förändring i diskursen och avgränsar oss därför genom att närläsa två offentliga dokument, AIDS-delegationens informationsbroschyr från 1986 och en SOU-rapport från 2004. Vi kommer i vår studie fram till att medvetenhet artikuleras genom ett konstruerande av riskgrupper, där genus och sexualitet inledningsvis står i fokus, men som senare lämnar en allt större betydelse åt kategorin "ras" /etnicitet i diskursen. Vi betraktar den i diskursen fixerade kategorin allmänheten som en form av maktutövning, genom vilken normalitet konstrueras. Både riskgrupper och målgrupper konstrueras som avvikande, vilket vi menar verkar stigmatiserande och i förlängningen diskriminerande.

Nyckelord: hiv/aids, diskursanalys, intersektionalitet, riskgrupper

Innehållsförteckning

1	Inledning	1
1.1	Syfte och problemformulering	1
1.1.1	Disposition	2
1.1.2	Avgränsning och en reflektion kring urval	2
1.2	Tidigare forskning	3
1.2.1	Presentation av material	4
1.2.2	Hiv/AIDS i Sverige: kort historik och faktabakgrund	4
1.2.3	Ansvarsfördelning och åtgärder för hiv-prevention	5
2	Teoretisk och metodologisk ram	6
2.1	Teoretiska utgångspunkter	6
2.1.1	Intersektionalitet som teoretiskt verktyg	8
2.2	Metodologiska reflektioner	9
2.2.1	Diskursanalys: eller i gränslandet mellan teori och metod	9
2.2.2	Centrala begrepp och diskursiva utgångspunkter.....	11
3	Analys	13
3.1	Att definiera problemet	13
3.1.1	Att identifiera riskgrupper	14
3.1.2	Riskpraktiker	15
3.2	Rätt kunskap genom information	16
3.2.1	Att sända information med vetenskaplig auktoritet	17
3.2.2	Allmänheten spelar roll	19
4	Sammanfattande diskussion	21
5	Källförteckning	24
5.1	Källor.....	24
5.2	Litteratur.....	24

1 Inledning

Hiv och aids har sedan upptäckten 1981 blivit en global epidemi och en global angelägenhet, en sjukdom som är omgärdad av myter, fördomar och okunskap, i alla fall om man lyssnar på den svenska politiken och åtgärdsprogrammen kring hiv och aids över tid. Medvetenheten om riskerna för hiv/aids har drastiskt minskat bland dagens ungdomar går det att läsa i Sydsvenskan (Sydsvenskan 060514) och inom sjukvården oroas man över okunskapen. Hiv är en sexuellt överförbar sjukdom som funnits i Sverige i drygt 25 år. Under åren som gått har staten formulerat insatser, satsat pengar på preventiva åtgärder och brottats med frågan hur man kan förhindra smittospridning. Vi vill i den här uppsatsen undersöka hur staten har formulerat en medvetenhet gällande de eventuella risker som finns för vissa grupper att diskrimineras och även stigmatiseras på grund av sin grupptillhörighet.

1.1 Syfte och problemformulering

Den här uppsatsen bör betraktas som en kritisk ansats till att granska svenska myndigheters medvetenhet kring riskerna för diskriminering och stigmatisering av vad som definieras såsom ”riskgrupper”, i diskursen kring det svenska hiv/aids preventiva arbetet. Vi är intresserade av att undersöka vilka konsekvenser konstruktionen av subjekt och kategorier såsom ”riskidentiteter” får för en artikulerad medvetenhet rörande faran för diskriminering och stigmatisering av dessa ”identiteter”. Vår ambition är inte att presentera en heltäckande bild av denna artikulering, utan inom ramen för en b-uppsats studera två vägledande dokument. Vårt syfte således att undersöka hur denna medvetenhet artikuleras och försöka visa på hur denna ambition konstitueras av intersektionen mellan ”ras”¹/etnicitet, genus, klass och sexualitet. Vår huvudsakliga frågeställning lyder;

Hur artikuleras medvetenhet kring stigmatisering och diskriminering av ”utsatta grupper” eller ”riskgrupper” i den svenska hiv/aids diskursen?

För att på ett tillfredställande vis kunna identifiera denna artikulering är det nödvändigt att besvara följande fråga;

---

¹ Vi väljer att konsekvent använda begreppet ”ras” i kombination med etnicitet. Inte för att vi menar att det existerar ”raser” i biologisk mening utan för att belysa relationen mellan rasifierande processer och utseende. Enbart etnicitet menar vi (jfr de los Reyes & Mulinari 2005: 60) synliggör inte hur ett rasistiskt projekt formuleras.

På vilket sätt konstitueras artikulationen av intersektionen mellan "ras" /etnicitet, genus, klass och sexualitet i hiv/aids diskursen?

1.1.1 Disposition

Vi har valt att lägga upp den här uppsatsen på följande vis: inledningsvis presenterar vi en kortfattad forskningsöversikt och kontextualiserar hiv/aids problematiken genom att göra en historisk tillbakablick. Vidare presenterar vi det material som ligger till grund för vår diskursanalys, en reflektion kring urval och avgränsning återfinns under nästa rubrik. Efter detta följer ett kapitel som behandlar våra teoretiska och metodologiska utgångspunkter, där tonvikt läggs på diskursanalys. I kapitel nummer tre analyserar vi vårt material utifrån en samläsning av kritisk diskursanalys och diskursteori. Analysen är organiserad i underkapitel utifrån de olika aspekter våra frågeställningar belyser. Avslutningsvis knyter vi samman den röda tråden i en sammanfattning av vår analys där vi även besvarar våra frågeställningar.

1.1.2 Avgränsning och en reflektion kring urval

Vi har valt att undersöka hur medvetenheten kring risken för diskriminerande och fördomsfull behandling av riskgrupper i den svenska hiv/aids diskursen över tid har formulerats. Genom att rikta vår fokus mot artikulerandet av denna medvetenhet och föreslagna åtgärder vill vi tydliggöra vår uppsats specifika karaktär.

Vi har valt att i vårt urval göra en tidsmässig avgränsning. Aids har varit aktuellt i Sverige under drygt en 25 års period, och vårt material befinner sig av förklarliga skäl, inom dessa ramar. Vi motiverar vår tidsmässiga spridning med en ambition inspirerad av den kritiska diskursanalysens fokus på förändring (Winther Jörgensen & Philips 2000: 135). Efter sökningar i bibliotekets databas LOVISA på orden Hiv/aids och sökningar i Folkhälsoinstitutets databas samt bland offentliga dokument på regeringens hemsida, med samma ord, har vi gjort vårt urval. Diskursanalysen ställer höga krav på närläsning av material menar Potter och Wetherell (Potter & Wetherell i Bryman & Burgess (red) 1994: 53) och därför har vi inom ramen för vad en b-uppsats tillåter begränsat oss till tryckt material som består av två längre texter som presenteras närmare i kapitel 1.2.1 "Material".

Bergström och Boréus skriver att det kan finnas en analytisk poäng i att inte enbart avgränsa studien till att fokusera på offentliga utredningar (Bergström & Boréus 2005: 354). Vi finner det dock intressant för vår studie att göra en diskursavgränsning som riktar in sig på just offentligt material. Vi utgår från en teoretisk grund som problematiserar kunskap och betraktar kunskapsproduktion som en form av maktutövning, och genom dessa teoretiska glasögon finner vi det motiverat att rikta vår fokus mot offentligt material (de los Reyes & Mulinari

2005: 114). Vår ambition är inte att kartlägga en hel diskurs, som Anna Bredströms (I SOU 2006: 37) text är ett exempel på, utan att undersöka hur det inom en diskurs formuleras en medvetenhet och hur denna artikuleras, eventuellt utmanas och förändras. Vi utgår från en kritisk socialkonstruktivistisk bas som belyser nödvändigheten av att teoretisera områden som kön, ”ras” /etnicitet, klass och sexualitet. Inspirerade av detta fält, är vårt syfte att undersöka hur medvetenhet kring risker för stigmatisering och diskriminering artikuleras i olika dokument och kan förstås utifrån denna teoretiska fokus.

1.2 Tidigare forskning

Ett väsentligt inslag i den tidigare forskningen utgör SOU-rapporten *”Välfärdens gränser och det villkorade medborgarskapet”* (SOU 2006: 37), i vilken Anna Bredström skriver om ”invandrare” i svensk hiv- och aidspolicy mellan 1985 och 2005. Bredström gör här en kritisk diskursanalys av hur kategorin invandrare gestaltas i policydokument, handlingsplaner och informationsmaterial från myndigheter, för att studera hur ”ras” och etnicitet konstrueras i svensk hiv- och aidspolicy. Bredström delar in studien i två delar, och jämför resultaten av diskursanalysen för att frilägga förändringar i synen på kategorin invandrare under den tidigare och den senare delen. Hon kommer fram till att invandrare gestaltas som en alltmer hotfull riskgrupp från att ha framstått som en ganska osynlig kategori i början av analysperioden. Dessutom, menar Bredström, sker ett diskursivt skifte från ett ”kulturpluralistiskt” förhållningssätt till vad Bredström kallar för ”neo-assimilering” (SOU 2006:37: 70).

1990 tillsattes en särskild arbetsgrupp med syftet att behandla frågor som berörde invandrare och hiv/aids (SOU 2006:37: 82). Dock framhölls att ”invandrare” inte borde betraktas som en riskgrupp i sig, men att det kunde finnas riskgrupper inom gruppen invandrare, exempelvis homosexuella män och sprutnarkomaner. Socialstyrelsen uttryckte en oro för att allmänheten skulle börja förknippa flyktingar med aids, och kritik framfördes mot att forskning och media främjade myten om en särskild afrikansk sexualitet som särskilt hög grad främjade smittspridning (SOU 2006:37: 83).

Den tydligaste förändringen i hiv/aids-diskursen under 1990-talet är att större fokus läggs på omvärlden i förhållande till tidigare, vilket uttrycks i språkbruk om en ”globaliserad tid” och ”ändrade migrationsströmmar” (SOU 2006:37: 92). Parallellt med att bilden av en, i smittspridningshänseende, hotfull omvärld målas upp, byggs bilden av en trygg nationell självbild upp, där förutsättningarna för ett effektivt smittskyddsarbete är goda (SOU 2006:37: 93).

Ett tidigt nedslag i forskningen är boken *”Aids föreställningar om en verklighet”* (Henriksson (red) 1987) från 1987. Där skriver Jillson om de risker homosexuella utsätts för genom att sammankopplas med hivsmitta. Författaren efterlyser bättre diskrimineringslagar och vill att man i debatten hellre talar om riskfyllda beteenden än om hela kollektiv i farozonen (Jillson i Henriksson (red) 1987: 240). Henriksson skriver att boken syftar till att sammanställa både de

medicinska, sociala och politiska effekterna som aids har fört med sig. Henriksson vill belysa det faktum att hiv riskerar att smitta alla, oavsett bakgrund och är inte ett isolerat fenomen för ”de andra” och belyser de föreställningar som omgärdar hiv och aids som straff för syndfullt beteende (Henriksson (red) 1987: 44).

1.2.1 Presentation av material

Vårt material består av två offentliga dokument, ”*Information om hiv/aids 1986*” (AIDS-delegationen 1986) utgiven av den av regeringen tillsatta AIDS-delegationen och dels en SOU-rapport från 2004 med titeln ”*Samhällets insatser mot hiv/STI- att möta förändring*” (SOU 2004:13). Informationshäftet från 1986 är en presentation av sjukdomen aids och begreppet hiv, där fokus ligger på strategier för informationsspridning. Den senare SOU-rapportens syfte är att presentera en översyn av samhällets insatser mot hiv och STI², utvärdera dessa samt uppmärksamma utsatta grupper situation (SOU 2004:13: 11).

1.2.2 Hiv/AIDS i Sverige: kort historik och faktabakgrund

Sedan 1982 har termen aids använts som namn på ett sjukdomstillstånd som beskrevs första gången 1981. Sjukdomstillståndets gemensamma nämnare var ett starkt försvagat immunförsvar, och de flesta patienter som rapporterades första året var homo- eller bisexuella män (Moberg 2001: 5). Men bland gruppen som diagnostiserats som aidspatienter fanns inte bara homo- och bisexuella män, utan även personer som hade använt droger intravenöst, som hade fått blodtransfusioner och även personer som varit sexualpartner till någon i nämnda grupper. Under 1983-84 blev bilden av aids som en sexuellt spridd sjukdom allt klarare, och det blev också klart att smittan sprids mellan man och kvinna liksom mellan män (Moberg 2001: 6).

1986 bestämdes det att det virus som ligger bakom immunbristen vid aids skulle heta hiv, Humant immunbristvirus. Aids är samlingsnamnet för det tillstånd som uppstår när hiv har förstört immunförsvaret, så att olika livshotande infektions- och tumörsjukdomar riskerar att utbryta, och en eller flera av dessa har utbrutit. Den nuvarande definitionen av aids reviderades 1993, och innehåller en uppräknning av de sjukdomar som tillsammans med ett positivt hivtest leder till en aidsdiagnos (Moberg 2001: 7). Hivinfektion upptäcks genom blodprov, som fastställer om personen har antikroppar mot hiv. När en person har blivit smittad med hiv, kommer han eller hon troligtvis att förbli smittsam livet ut. Dock kan smittsamheten variera, och är troligtvis lägre vid effektiv hivbehandling (Moberg 2001: 10). Det finns vare sig vaccin eller botemedel mot hiv, men kombinationsbehandling med flera preparat verkar kraftigt virushämmande. Hiv smittar genom att viruset kommer i kontakt med så kallade målceller som finns i

---

² STI står för Sexual transmitted infections, eller på svenska sexuellt överförbara infektioner

alla slemhinnor, i ögon, lymfkörtlar, blodbanan och i stort sett alla kroppens organ (Moberg 2001: 11).

1.2.3 Ansvarsfördelning och åtgärder för hiv-prevention

1982, då det första aidsfallet i Sverige diagnostiserades, öppnade Venhälsan, en mottagning för homosexuella män, vid Södersjukhuset i Stockholm. Statens bakteriologiska laboratorium (expertmyndighet för smittsamma infektioner, senare omvandlat till Smittskyddsinstitutet) larmade samma år Socialstyrelsen om nya infektionsproblem bland homosexuella män. Året därpå utfärdade Socialstyrelsen rekommendationer och föreskrifter för aids, som också blev en anmälningspliktig sjukdom.

1984 gav Socialstyrelsen ut föreskrifter om blodgivning, men utan att nämna hiv/aids. Dock angavs viss "livsföring" som olämplig för blodgivare: som personer med många sexuella kontakter, eller injektionsmissbrukare. AIDS-delegationen, som var ett samordnande organ med bred representation från många sektorer, som Regeringskansliet, riksdagspartierna, vissa myndigheter, samt landsting och kommuner, och verksamheter som narkomanvård, kriminalvård, undervisning, och flyktingmottagning, bildades.

1990 bildades Riksförbundet för hivpositiva, RFHP. 1992 bildades Statens folkhälsoinstitut och AIDS-delegationen lades ned. Institutet fick ansvar för förvaltning och fördelning av det stora, samlade aidsanslaget till landsting, kommuner och frivilligorganisationer i hela landet. Smittskyddsinstitutet bildades samma år ur det tidigare Statens bakteriologiska laboratorium. År 2000 överlämnade Folkhälsoinstitutet en Nationell handlingsplan för STD/hiv-prevention under perioden 2000–2005, och fick i uppdrag att inleda ett utvecklingsarbete. En samordningsgrupp med representanter för Landstingsförbundet, Socialstyrelsen, Smittskyddsinstitutet och Smittskyddsläkarföreningen bildades under ledning av Folkhälsoinstitutet. 2006 fick Socialstyrelsen huvudansvaret för samordning, utvärdering och uppföljning av hiv preventionen i landet (<http://www.hivaktuellt.fhi.se/>, 060517).

2 Teoretisk och metodologisk ram

Vår uppsats har sin utgångspunkt i en feministisk socialkonstruktivistisk³ forskningstradition. Ett heterogent fält som dock utmärks av sin kritiska ansats, en ambition som vi i den här uppsatsen anammar. Vårt teoretiska grund utgörs av en introduktion till postkolonial teori där vi finner inspiration till en förståelse av skapandet av ”den Andre” och dess konsekvenser för medvetenheten kring diskriminering och stigmatisering i den svenska hiv/aids diskursen. Vidare positionerar vi oss genom att utgå från ett intersektionalitets perspektiv och tydliggör det faktum att vi ser kön, klass, etnicitet och sexualitet som samverkande system och centrala analytiska kategorier för vår uppsats. Vi har medvetet valt att inte lägga tyngdpunkten på teoretiserande av sexualitet i vår text, därmed inte sagt att vi underkänner dess konstituerande roll.

I fokus för vår uppsats står studiet av makt och skapandet av hierarkiska kategorier. Dessa utgångspunkter innebär att vi kommer att arbeta diskursivt, och centralt för vår text kommer språket som utgångspunkten för meningsskapande att vara. Winther Jörgensen och Philips skriver att de skilda angreppssätten inom det diskursanalytiska fältet alla delar en ambition att bedriva kritisk forskning med målsättningen att undersöka och identifiera maktrelationer (Winther Jörgensen & Philips 2000: 8). En ambition vi delar och det kritiska maktperspektiv vi avser att utgå från hämtar sin inspiration från Foucaults definition av makt som både begränsande och samtidigt produktiv (Foucault 1991: 188). Makt blir för oss, likt för de los Reyes och Mulinari, en komplex konstruktion där genus, klass, etnicitet samt sexualitet blir grundläggande principer för maktens organiserande (de los Reyes i de los Reyes m.fl. (red) 2003: 44f).

2.1 Teoretiska utgångspunkter

För att tydliggöra våra teoretiska utgångspunkter kommer vi att diskutera en rad centrala begrepp och definiera dessa. Med utgångspunkt i postkolonial teori hämtar vi våra definitioner, och expanderar fältet genom att finna inspiration i feministiska antirasistiska ansatser. Vägledande för vår uppsats kommer den postkoloniala analysen av maktrelationer inom ramen för det koloniala arvet att vara. Inom det brokiga fältet som brukar betecknas såsom postkolonial teori, delar alla tanken att det koloniala arvet i hög grad fortfarande präglar vårt samhälle (Eriksson m.fl. i Eriksson m.fl. (red) 2002:14).

---

³ Vi väljer att använda oss av begreppet socialkonstruktivistiskt, vi är medvetna om att även begreppet socialkonstruktivistiskt används som beteckning för samma utgångspunkt.

Med utgångspunkt i denna maktanalys studerar postkoloniala teorier världen och kan beskrivas som en kritik mot de synsätt som menar att man kan studera samtida kulturella skeenden utanför ett kolonialistiskt historiskt sammanhang. I fokus står förståelsen av språket som bas för produktion av kunskap. Ett fokus som resulterar i ett betraktande av språket som medel för överföring av erfarenheter och världsbilder (de los Reyes i de los Reyes m.fl. 2003: 310). En utgångspunkt som delas med diskursanalysen och därmed lämpar sig som teoretisk utgångspunkt för vår studie. Kultur och kunskapsproduktion har dominerats av väst, och präglas av en historisk gränsdragning mellan vad som brukar kallas för ”west and the rest”. Språket, skriver Eriksson m.fl., struktureras kring binära motsattpar såsom svart/vit eller man/kvinna, och det är i skillnaden betydelser skapas och blir meningsfulla. Hall menar att den västerländska ideologin har blivit så självklar så den har naturaliserats, därmed också relationer av dominans över underordnade och koloniserade grupper (Hall i Eriksson m.fl. 2002: 89f). Dessa gränsdragningar menar postkoloniala teoretiker, såsom Said, får konsekvenser för hur vi människor tror att världen är beskaffad. Denna över och underordning har, enligt Said, resulterat i en ”vi och dom” diskurs där den västerländska identiteten framstår som överlägsen. Västvärlden tilldelas en högre civilisationsstatus och har makten att utifrån sig själv definiera ”den Andre” (Said 1978: 71ff).

För att teoretisera hur föreställningar kring ”den Andre” får konsekvenser för enskilda individers liv, är begreppet rasifiering användbart (Molina i SOU 2004:41 jfr de los Reyes & Mulinari 2003). Rasifiering är ett begrepp som syftar till att belysa hur hierarkiska kategoriseringar av människor skapas och hur detta legitimerar en underordning som grundar sig i essentiella föreställningar kring ”ras” och etnicitet (Molina i de los Reyes 2005:41: 95). Det centrala i begreppet rasifiering, är utgångspunkten att diskursiva konstruktioner av ”den Andre” får faktiska materiella konsekvenser för dessa underordnade grupper (Neergaard i de los Reyes m.fl. 2003: 124).

Ytterligare ett begrepp menar vi är centralt i sammanhanget, nämligen begreppet etnocentrism. Det kan, som Yuval-Davis skriver, förstås som en ideologi som grundar sig på den västerländska förståelsen av ”den Andre”. Tanken att vår egen position representerar universella värden menar Yuval-Davis kommer till uttryck i en nationell diskurs som drar en klar gräns mellan ”vi och dom” (Yuval Davis 1997: 65). Det är utifrån vår egen position vi bedömer världen och utgår från att våra värden och normer är universella. Viktigt att belysa är relationen mellan etnocentrism och makt, ett synliggörande postkolonial teori bidrar till.

Trots att postkolonialismen är en kritisk forskningstradition som fokuserar på synliggörande av rasifierade processer och underordnade grupper, har traditionen kritiserats av feministiska forskare för sin bristande förståelse av genus. Vi utgår från konstruktivistisk förståelse av genus som historiskt och socialt konstruerade föreställningar kring kön (Gemzöe 2002: 80 jfr Gothlin 1999: 5). För att undkomma dikotomin kvinna/man som präglar delar av postkolonial teori och dess fokus på west and the rest, introducerar vi intersektionalitets perspektivet.

2.1.1 Intersektionalitet som teoretiskt verktyg

”Hur kan maktrelationer i den postkoloniala världen göras begripliga?” (de los Reyes & Mulinari, 2005: 7) I en mening lyckas de los Reyes och Mulinari formulera utgångspunkten och den strävan som präglar intersektionella analyser. Att identifiera makthierarkier och ojämlikhet utifrån en kritisk vetenskapsteoretisk ansats är syftet för det analytiska greppet intersektionalitet. Med en mångbottnad maktanalys och en vilja att belysa maktens konstituerande karaktär opponerar man sig mot tanken på att makt enbart reduceras till att vara en fråga om blott kön, klass, etnicitet eller sexualitet (de los Reyes & Mulinari 2005: 99).

Om postkolonial teori visar hur vår världsuppfattning bär spår av kolonialismens gränsdragningar, är själva utgångspunkten för intersektionella analyser erkännandet och identifieringen av sambandet mellan olika former av underordning. Författarna menar att skapande av kategorier som kön eller klass hela tiden sker i en process där kön, klass, etnicitet och sexualitet omformas. Kön är aldrig enbart kön på samma vis som etnicitet aldrig enbart är etnicitet, utan kön benämns alltid utifrån rasifierade strukturer och etnicitet benämns alltid utifrån en genusordning (de los Reyes, Mulinari 2005: 7ff). För att illustrera denna transformering och de maktpositioner dessa kategorier skapar, använder sig författarna av begreppet hegemoni. Kön menar författarna är exempelvis idag det samma som vit och heterosexuell medelklass så länge annat inte artikuleras (de los Reyes & Mulinari 2005: 99). Upprätthållandet av ojämlika förhållanden sker genom hegemoniskt samtycke där intersektionen mellan dessa kategorier spelar en avgörande roll. Denna fokus resulterar i ett teoretiskt verktyg som både ifrågasätter och problematiserar skapandet av kategorier (såsom kvinna, invandrare) och visar hur dessa identiteter riskerar att essentialiseras och därmed uppfattas som naturligt givna (de los Reyes & Mulinari 2005: 52).

Uppkomsten av begreppet intersektionalitet bör ses som en antirasistisk kritik av den hegemoniska (vita) genusvetenskapen, som hittills blundat för andra former av underordning än könsordningen (de los Reyes i de los Reyes m.fl. 2003: 31). de los Reyes och Mulinari skriver att intersektionalitet även bör betraktas som en epistemologisk kritik av den positivistiska kunskapssynen, som författarna menar har varit det dominerande tankesättet inom vetenskapen. En kritik som ifrågasätter själva produktionen av kunskap och öppnar för självkritik genom att betrakta vetenskapen som en del av en social praktik där kunskapsproduktionen blir en form av maktutövande (de los Reyes & Mulinari, 2005: 114).

Intersektionalitets perspektivets ambition är att synliggöra riskerna med skapandet av fixerade kategorier och hegemoniska identiteter. Styrkan i perspektivet menar vi är tanken att denna intersektion inte skapar ”dubbla förtryck”, utan att dessa förtryck upplevs olika utifrån olika subjekspositioner och att perspektivet syftar till att synliggöra och problematisera dessa. Att teoretisera områden och kategorier som tidigare betraktats såsom naturliga och för alltid fixerade menar vi fyller en viktig funktion för vår uppsats. Genom att ifrågasätta både hegemoniska samhällsförhållanden och hegemonisk kunskapsproduktion menar vi att intersektionalitets perspektivets ambition bidrar med en teoretisk ram

för att förstå hur dessa strukturer bidrar till att upprätthålla ojämlika förhållanden (de los Reyes, Mulinari, 2005: 125f). Vi delar den grundläggande kritiska ansatsen som kännetecknar en intersektionell analys och vill därmed hörsamma dess syn på kunskap och kunskapsproduktion som en form av maktutövande (de los Reyes & Mulinari 2005: 14f). Vi anser att styrkan i analysen ligger i dess förmåga att formulera och identifiera olika former av underordning och dess strävan att synliggöra maktens skärningspunkter. Intersektionen mellan "ras" /etnicitet, kön och klass menar vi präglas av ett dubbelt betraktande av dessa kategorier som dels materiella stratifieringsprinciper och dels som diskursiva konstruktioner med vilka vi organiserar världen och gör den begriplig.

2.2 Metodologiska reflektioner

Att arbeta med diskursanalys är som Winther Jörgensen och Philips skriver, att arbeta inom ett fält där traditionella metodologiska frågor ges nya dimensioner och öppnar för frågor kring forskarens roll. Ovanstående kapitel bör betraktas som en diskursanalytisk intervention och ett försök till att teoretisera områden som spelar en central roll i vår uppsats.

Syfte med den här texten är att undersöka hur medvetenhet kring risker för diskriminerande behandling har artikulats i hiv/aids diskursen, där kunskap och kunskapsproduktion spelar en central roll. Vi ämnar inte att i positivistiskt anda presentera en "egentlig eller sann bild av de verkliga motiven" som präglar hiv/aids diskursen. Då diskursanalysen betraktar verkligheten som en spegling, eller representation skapad av diskursers kategorier är det själva diskursen, i vårt fall texten, som står i centrum (Winther Jörgensen & Philips 2000: 28). Vi befinner oss i ett teoretiskt fält som problematiserar skapandet av kunskap och det menar vi ställer krav på vår roll som forskare (Sahlin i Sjöberg (red) 1999: 89). Vi hörsammar Bergström och Boréus krav på intersubjektivitet genom att tolka begreppet som möjligheten för läsare att följa forskningsförloppet genom att forskaren är tydlig och noggrant redovisar stegen i sin undersökning (Bergström & Boréus 2005: 350). Vidare är vår förhoppning att vi genom våra teoretiska utgångspunkter tydligt har positionerat oss och därigenom hörsammar kravet på reflexivitet i diskursteoretiska analyser, vilket innebär att vi är medvetna om vår egen roll i kunskapsproduktionen.

2.2.1 Diskursanalys: eller i gränslandet mellan teori och metod

Diskursanalys är inte enbart ett tillvägagångssätt där man sätter språket i centrum, utan kan ses som en teoretisk och metodologisk helhet vilket inbegriper vissa epistemologiska och ontologiska antaganden kring språket som i varierande grad, konstituerande av världen (Winther Jörgensen & Philips 2000: 11). Vi delar författarnas uppfattning och menar att detta kommer att vara centralt för vår

uppsats, som kommer att befinna sig i ett teoretiskt fält där gränserna mellan teori och metod inte längre är knivskarpa.

Det finns flera olika diskursanalytiska ansatser. Gemensamt för dem alla är dock att de delar en socialkonstruktivistisk utgångspunkt (Sahlin (red) 1999: 84). En utgångspunkt som kan sammanfattas i fyra premisser som binder dessa ansatser samman. Den första centrala utgångspunkten är ett betraktande av språket som centralt för förståelsen av verkligheten. Det är genom språket vi skapar representationer av verkligheten och de diskursiva ansatserna betraktar, om än i varierande grad, verkligheten som ett resultat av kategorier som vårt språk konstruerar. Den andra premissen innebär en syn på kunskap såsom historiskt och socialt specifik, våra sätt att uppfatta och representera världen förändras således över tid. Slutligen delar de diskursanalytiska teorierna ett erkännande av samband mellan kunskap och sociala processer och kunskap och social handling (Winther Jørgensen & Philips 2000: 11f). Både Bergström och Boréus och Winther Jørgensens och Philips presenterar en introduktion till diskursanalys och de gör båda en uppdelning mellan tre olika diskursanalytiska angreppssätt: diskursteori, kritisk diskursanalys samt diskurspsykologin (Winther Jørgensen & Philips 2000: 13, jfr Bergström & Boréus (red) 2005: 308ff.). Uppdelningen till trots, finns det flera gemensamma drag bland de diskursanalytiska perspektiven. De delar alla en mer eller mindre poststrukturalistisk utgångspunkt där språket inte ses som en spegling av en objektiv verklighet, utan bidrar till att skapa verkligheten och göra den meningsfull för oss. Språket blir det verktyg som organiserar och skapar verkligheten och den sociala världen. Diskursteorins erkännande av sambanden mellan kunskap och social handling resulterar här i att språket även blir konstituerande för våra sociala gemenskaper och för våra identiteter (Bergström & Boréus 2005: 328).

Det är i gränsen mellan vad som bör betraktas som del av det diskursiva, eller del av det sociala, som en klar skiljelinje börjar skönjas. Fairclough drar i sin kritiska diskursanalys en linje mellan vad han menar bör betraktas såsom del av det diskursiva och del av det sociala (Bergström & Boréus 2005: 322). För Faircloughs del innebär det ett betraktande av förhållandet mellan den diskursiva och den sociala praktiken såsom *dialektiskt*⁴, där det hela tiden sker en ömsesidig konstituering mellan den diskursiva och den sociala praktiken (Winther Jørgensen & Philips 2000: 68). Det kan tyckas problematiskt att Fairclough drar en gräns mellan den sociala och den diskursiva sfären, istället för att se allt som en del av en diskursiv ordning. Ett problem Fairclough dock råder bot på genom sin tolkning av sambandet såsom *dialektiskt*. Detta menar vi är en tolkning som öppnar för en dynamik i den kritiska diskursanalysen som inte på samma vis återfinns i Laclau och Mouffes diskursteori.

Winther Jørgensen och Philips beskriver diskursteori i termer av att helt se diskursen såsom konstituerande. Det finns med andra ord ingen skiljelinje mellan vad som bör betraktas såsom diskursiv, eller social praktik (Winther Jørgensen & Philips 2000: 31). Den överordnade tanken inom diskursteorin är att sociala företeelser aldrig är konstanta eller färdigutvecklade. Diskurser, menar Laclau och

---

⁴ De kursiveringar som förekommer i texten är konsekvent våra egna

Mouffe, är dynamiska och präglas av tillfälligheter och alla fenomen betraktas såsom diskursiva och förankrade i en diskursiv ordning. Då tillfälligheten och dynamiken står i centrum för Laclau och Mouffes teori, riktas fokus mot de stridigheter författarna menar präglar diskurser. Dessa kamper får konsekvenser för definitioner av samhälle och identiteter (Winther Jørgensen & Philips 2000: 36,40). Eftersom författarna menar att diskursen inte kan utsättas för påverkan av andra praktiker än diskursiva blir teorins syfte att kartlägga kampen om betydelsebildning. En kamp som Winther Jørgensen och Philips skriver, till slut blir omöjlig och öppnar för teorins syfte att *dekonstruera* andra teorier.

Diskursteorin blir intressant för vår uppsats då vi med hjälp av den kan undersöka hur rivaliserande betydelsesystem och omtvistade element artikuleras i hiv/aids diskursen. Vi menar att en samläsning mellan intersektionalitet och diskursteori är fruktbar då *synliggörande* är ett viktigt arbetsredskap för intersektionalitets perspektivet, vilket vi menar kan kombineras med *dekonstruktionstanken*. Vi är dock medvetna om de teoretiska implikationer en sådan samläsning innebär. För att det inte skall uppstå några teoretiska krokar som Eldén skriver om, mellan diskursiva utgångspunkter och en emancipatorisk strävan som återfinns inom intersektionalitets perspektivet (Eldén i Lundqvist m.fl. 2005: 69), har vi för avsikt att utgå från en kombination av Laclau och Mouffes diskursteori och Faircloughs kritiska diskursanalys. Där vi från Laclau och Mouffes diskursteori hämtar inspiration till själva grunden, begreppsapparater och definitioner. Faircloughs kritiska diskursanalys tillsammans med den intersektionella analysen hjälper oss att vidga perspektivet och belysa en materiell stratifiering som diskursteorin inte gör. Slutligen hämtar vi från Faircloughs mer textorienterade diskursanalys de konkreta verktygen för analysen.

2.2.2 Centrala begrepp och diskursiva utgångspunkter

Den kritiska diskursteorin är den teoretiska verktygslåda som lämnar de mest handfasta verktygen för praktisk diskursanalys. I det här avsnittet ämnar vi redogöra för våra metodologiska tillvägagångssätt och hur vi rent praktiskt kombinerar diskursteori och kritisk diskursanalys i vår studie.

Som tidigare nämnts anser vi att den kritiska diskursteorin har en dynamik som diskursanalysen saknar och som tydliggörs i Chouliaraki och Faircloughs kritik av diskursteorins starka fokus på *kontingens*; möjligheter och öppningar i diskursen. Enligt kritikerna förbiser diskursteorin strukturella förhållanden som kön, klass och etnicitet och överskattar möjligheterna till förändring i sin allt för flytande analys (Winther Jørgensen & Philips 2000: 62f.) För att hörsamma kritiken kommer vi att tillföra Faircloughs begrepp *diskursordning* till Laclau och Mouffes begreppsapparat. Enligt Winther Jørgensen och Philips öppnar detta för ett mer dynamiskt förhållande mellan begreppsparet *diskurs* och *det diskursiva fältet*. Diskurs blir således det moment där en fixering av betydelse inom ett bestämt område sker. Alla tecken, eller moment, i en diskurs får sin betydelse genom att de knyts till ett privilegierat tecken, en nodalpunkt i diskursen. Genom att fastställas som moment, via relationer till andra tecken, får enskilda tecken sin

betydelse och diskursen etableras som en totalitet genom att andra möjliga betydelser utesluts (Winther Jörgensen & Philips 2000: 64). Alla dessa uteslutningar kallar Laclau och Mouffes för det diskursiva fältet. Som ett mellanled infogar vi begreppet diskursordning för att belysa det rum där flera olika diskurser konkurrerar om betydelse och delvis täcker samma område.

Som ytterligare ett led i denna samläsning har vi valt att använda oss av Potter och Wetherells verktyg för hur de anser en diskursanalys kan organiseras. Dessa verktyg är; *variation som redskap, närläsning, retorisk analys, analys av validitet och korsrefererande diskursanalyser* (Potter & Wetherell i Bryman & Burgess (red) 1994: 55). Det kanske allra viktigaste verktyget är det första, *variation som redskap*. En närläsning som Potter och Wetherell lyfter fram som centralt, kräver att man är känslig för de variationer som förekommer i texten samt uppmärksam eventuella motsättningar som framkommer under läsningen. Wetherell och Potters redskap kan med fördel kombineras med Faircloughs starkt lingvistiskt inspirerade verktyg. Den kritiska diskursanalysens begrepp interdiskursivitet, som syftar till att fånga olika diskursers artikuleringar inom olika diskursordningar, menar vi kan läsas som ett sökande efter motsättningar i texten (Winther Jörgensen & Philips 2000: 77). Motsättningar som man som forskare uppmärksammar och ser som viktiga för konstruktionen av diskursen. Dessa tydliggörs genom ett fokus riktat mot textens retoriska organisering. Genom att undersöka hur vetenskaplig tyngd konstrueras i texten menar Potter och Wetherell att man kan identifiera hur hegemoniska utsagor skapas (Potter & Wetherell i Bryman & Burgess (red) 1994: 59).

Vi kommer i vår analys att utgå från en kombinerad läsning av diskursteori och kritisk diskursanalys där begreppet diskursordning spelar en central roll. Genom de verktyg Potter och Wetherell presenterar kommer vi organisera vår analys och vår avsikt är att undersöka interdiskursiviteten, det vill säga olika diskursers medverkan och artikerande inom och bland diskursordningar, i vårt material.

3 Analys

Vi har valt att organisera vår analys efter teman som belyser de två texternas problemområden, dess förhållande till artikulerandet av *riskgrupper* samt fokuserat på *kunskap* som informationskanal. Detta är teman som vi anser belyser de olika aspekterna av vår frågeställning. Genom Potter och Wetherells verktyg, *variation som redskap, närläsning, retorisk analys, analys av validitet och korsrefererande diskursanalyser*, har vi strukturerat vår analys kring nämnda framträdande teman.

3.1 Att definiera problemet

Det som slog oss vid den första läsningen av de båda rapporterna är att fokus riktas mot *information* och *kunskapsspridning*, och detta ses som den främsta preventiva strategin. Rapporten från AIDS-delegationen 1986 kan betraktas som ett underlag för framtida informationskampanjer och ett försök till att formulera strategier för att förebygga smittspridning. Texten präglas genomgående av antagandet att *information* och *kunskap* om hiv/aids är det effektivaste smittförebyggande verktyget. Information ses som nyckeln till att förändra beteenden (Information om hiv/aids 1986: 2). Framförallt önskar AIDS-delegationen sända *saklig information* om hur hiv smittar och inte smittar, och denna information riktas i idealfallet till alla (Information om hiv/aids, 1986: 15).

SOU-rapporten "*Samhällets insatser mot hiv/STI- att möta förändring*" (SOU 2004:13) syftar till att utvärdera smittförebyggande insatser i Sverige. Ett delmål i detta uppdrag anges vara att belysa hur kunskap och attityder till hiv/aids har förändrats hos befolkningen och vilka effekter detta har medfört för människors beteenden (SOU 2004:13: 12). Båda rapporterna, menar vi, präglas av ett antagande om att kunskap inte bara är det främsta vapnet för att motverka smittspridning, utan också när det gäller att motverka negativa attityder och fördomar som omgärdar sjukdomen. En innebörd av begreppet kunskap som vi får anledning att återkomma till senare i texten.

I AIDS-delegationens text kretsar problemet kring informationsspridning och dess preventiva verkan. Det antyds att det finns en risk för att *vissa grupper* sammankopplas med hiv och aids, men den risken preciseras inte närmare i texten. Istället koncentrerar man sig på hur det preventiva arbetet skall riktas till specifika riskgrupper, bestående av *särskilt* riskutsatta personer. Det framkommer tydligt i texten att en åtskillnad görs mellan *riskgrupper* och *allmänheten* och att information fyller två skilda funktioner ibland dessa grupper.

3.1.1 Att identifiera riskgrupper

En central roll i de båda texterna spelar konstruerandet av och indelningen i *riskgrupper*. I AIDS-delegationens text framträder tydligast två kategorier av riskgrupper, homosexuella män och sprutnarkomaner. Delegationen skriver att denna identifiering görs på basis av dessa två gruppers riskfyllda *beteende* (Information om hiv/aids 1986: 16f). Trots erkännandet av att det är det riskfyllda beteendet och inte grupptillhörigheten som innebär en ökad utsatthet, använder man sig i texten av begreppet *riskgrupp*.

Subjekten i riskgrupperna är i båda fallen, återkommande manliga, genus artikuleras genom sin tydliga fokus på manliga riskidentiteter såsom manliga homosexuella och manliga sprutnarkomaner. En intressant förändring blir det dock i den senare SOU-rapporten där ytterligare en riskgrupp identifieras, personer *med utländsk härkomst* (SOU:13: 19). Värt att notera är att det i den senare texten sker en glidning från att som tidigare tala om *riskgrupper* till att tala om *målgrupper* istället. *Personer med utländsk härkomst* är en av *målgrupperna* för preventiva insatser. Denna *målgrupp* är inte i lika hög grad formulerade som könade subjekt, här skriver man om *personer* i riskzonen och inte *män* som AIDS-delegationen talar om.

Personer av utländsk härkomst som lever i Sverige kan av olika skäl vara målgrupp för hiv/STI-preventivt arbete. Bland en grupp av människor med utländsk härkomst- nämligen de som är nyanlända från högendemiska områden/.. / kan man förvänta sig att hitta en relativt hög andel hivinfekterade. (SOU 2004:13 : 54)

De gånger kvinnor anses befinna sig i farozonen för hivsmitta är som prostituerad och del av en *särskild* sexuell praktik, enligt AIDS-delegationen (Information om hiv/aids 1986: 16). I den senare SOU-rapporten skildras kvinnor som riskgrupp, genom att positioneras som *hustru* eller *gravid*. De anses vara i farozonen, genom att riskera smittas via sina *män*. Kvinnor skapas enbart som en potentiell riskgrupp i förhållande till kategorin män, som i texten skildras i aktiva satser och står för den *aktiva* sexualiteten. Vidare belyser citatet nedan tydligt vilken kategori av kvinnor det är som befaras vara i farozonen.

Det är också viktigt att alla kvinnor, och då kanske främst kvinnor av utländsk härkomst, får information om dessa risker /.. / Sådan information bör ges av Migrationsverket, av sjukvårdshuvudmännen men bör också kunna kanaliseras via t.ex. invandrarorganisationer (SOU 2004:13: 66)

Vidare kopplas positioner som *hustru* och *gravid* till den i SOU-rapporten artikulerade riskgruppen, personer med *utländsk härkomst*. ”Ras” /etnicitet blir alltså här en central faktor för skapandet av kategorin kvinna i diskursen. Genus och ”ras” /etnicitet är samspelande principer för underordning menar de los Reyes, och det blir tydligt hur dessa kategorier samverkar i den senare SOU-rapporten (de los Reyes i de los Reyes m.fl. 2003: 44).

Intressant att notera är hur genus skapas i AIDS-delegationens text där (vita) kvinnor konstrueras som riskgrupp enbart genom subjektspositionen prostituerad, och återkommer i SOU-rapporten som en rasifierad subjektsposition som *hustru* eller *gravid* tillhörande gruppen med utländsk härkomst. Vidare är det tänkvärt att se hur kategorin män skildras i texterna och hur en distinktion görs mellan *män* och *män tillhörande gruppen med utländsk härkomst*, gällande riskutsatthet. De los Reyes och Mulinari menar att intersektionen mellan kön, ”ras”/etnicitet, klass och sexualitet bygger på ett hegemoniskt samförstånd mellan dessa kategorier. Ett samförstånd som yttrar sig i att kön förutsätts vara vit, heterosexuell medelklass, så länge motsatsen inte artikuleras (de los Reyes & Mulinari 2005: 99). Vi anammar den tanken genom att utgå från att de kategorier av män som skildras förutsätts vara svenska (eller vita), så långa motsatsen inte uttrycks.

Det är huvudsakligen genom riskkategorin homosexuella män, eller män som har sex med män som svenska män skildras i de båda texterna, risken att smittas är alltså kopplat till deras *sexualitet*. Det är genom den marginaliserade *homosexualiteten* dessa män riskerar att smittas med hiv. Som kontrast mot detta framträder gruppen män med utländsk bakgrund, befinna sig i riskzonen för hiv *oberoende* sin sexualitet (SOU 2004:13: 28). Här nämns både den homosexuella praktiken och den heterosexuella praktiken som ett riskfyllt beteende. Intersektionen mellan ”ras” /etnicitet och sexualitet blir här tydlig när heterosexualiteten blir en riskpraktik enbart för personer med utländsk bakgrund och när kvinnor inkluderas som riskkategori, enbart i gruppen med utländsk bakgrund.

3.1.2 Riskpraktiker

I AIDS-delegationens publikation gör man ett medvetet val att använda sig av begreppet *riskgrupper*, ett begrepp som förändras i SOU-rapporten. I den senare texten talar man om särskilda *målgrupper*, istället för *riskgrupper*. Vi anser att det har skett en förskjutning i diskursen från begreppet *riskgrupp* och de strategier knutna till det, till att i dag tala om *målgrupper* som är i behov av andra former av kunskapsspridning (SOU 2004:13: 56f). Den senare rapporten inkluderar tydligare riskpraktiker och beteenden i begreppet *målgrupper*, än vad AIDS-delegationen visar prov på.

AIDS-delegationen identifierar riskfyllda beteenden som urskiljer *riskgrupper* från *allmänheten* och menar att beteenden som ”frekventa partnerbyten eller anala samlag” (Information om hiv/aids 1986: 21) medför att smittrisen ökar. Konstruktionen av särskilda riskgrupper baseras således på en identifiering av ett riskfyllt beteende som *allmänheten inte* innehar. Eriksson m.fl. skriver att språket organiseras kring binära motsatspar och de los Reyes och Mulinari menar att dessa motsatspar riskerar att i diskursen befästas som naturligt givna (Eriksson i Eriksson m.fl. 2002: 15 jfr de los Reyes & Mulinari 2005: 52). Vi menar att diskursen präglas av en motsättning som kommer till uttryck genom sin strävan att inkludera alla i riskzonen för hiv, samtidigt som en gradering av risknivåer görs och där *allmänheten* konstrueras som den minst riskutsatta kategorin. Intressant

att notera är att allmänheten kan beskrivas som representant för en hegemonisk normalitet som de los Reyes och Mulinari skriver, utan riskfyllt beteende, som kontrast till de *riskgrupper* både AIDS-delegationen och SOU-rapporten konstruerar. I SOU-rapporten återkommer denna åtskillnad mellan allmänhet och *målgrupper*, men där den tidigare kategorin riskgrupp har expanderat och inkluderar även riskfyllda beteenden som utlandsresande och graviditet som risksituation för kvinnor (SOU 2004: 45). Dock framträder det att riskerna för hivsmitta vid graviditet, i hög grad kopplas till kategorin utländska kvinnor. Både *målgrupper* och *riskgrupper* artikuleras alltså som bestämd motsats till kategorin allmänheten.

3.2 Rätt kunskap genom information

Kunskap och informations-spridning har en särskild position i diskursen. Det ses som vägen till både minskad smittospridning och som medel för att nå ökad medvetenhet, så att fördomar och vanföreställningar kring hiv/aids motverkas. Eller som AIDS-delegationen uttrycker det, ”så att omotiverad ångest och rädsla” inför hiv/aids motverkas (Information om hiv/aids, 1986: 11). Information spelar alltså en central roll i diskursen och det framhålls att informationen måste sättas in i ett ”socialt, mänskligt sammanhang”, och att råd om säkrare sex måste ges på ett språk som ”förstås av alla och utformas för människor med såväl homo- som heterosexuell läggning” (Information om hiv/aids, 1986: 11).

I kapitlet om förslag till åtgärder, framhålls att informationen syftar till att öka förståelsen för smittbärarens situation, samt att tillvarata möjligheterna att utveckla en ”positiv syn på sexualitet och samlevnad mellan alla människor” (Information om hiv/aids, 1986: 15). Delegationen har alltså ambitionen att framställa information som har kapaciteten att *förändra* eller *styra* framför allt *allmänhetens* reaktioner på budskap om hivsmitta och hivpositiva personer. Rätt framställd information antas kunna bidra till att fördomar och vanföreställningar undviks eller dämpas. Samma inställning framkommer i SOU-rapporten från 2004, där också riskerna för stigmatisering och diskriminering tydligare lyfts fram. I utredningen hävdas att det är *okunskap* om hiv-infektion och dess smittvägar hos *allmänheten* som orsakar fördomar och intolerans, vilket i sin tur leder till diskriminering och utanförskap. Det påpekas att hiv-infektion drabbar människor som tillhör *marginaliserade grupper* i samhället och som ofta redan är utsatta för intolerans och samtidigt riskerar att utsättas för diskriminering på grund av missbruk, sexuell läggning eller etnicitet (SOU 2004:13: 288).

Diskriminering förekommer enligt SOU-rapporten därför att hiv-infektion ”omgärdas av idéer, föreställningar och attityder som oftast är av negativ karaktär” (SOU 2004:13: 15). Attityderna antas komma till uttryck i värderingar, känslor och beteenden som *allmänheten* hyser gentemot hivinfekterade. Dessa negativa attityder hos *allmänheten*, antas bero på att information om hiv framställts på ett otillfredsställande sätt, vilket inte verkat för att korrigera allmänhetens negativa attityder. Det finns ett uttalat underkännande av tidigare

informationsutformning i analysen av allmänhetens negativa attityder. De negativa attityderna påstås hänga samman med personers *idéer* och *föreställningar*, vilka på ett eller annat sätt måste kopplas samman med ett tidigare informationsintag.

I och med inkluderingen av kategorin *personer med utländsk bakgrund* i diskursen kommer information och kunskap att få en delvis ny innebörd. I SOU-rapporten betonas vikten av *andra metoder* för kunskapsspridning som denna nya målgrupp kräver samt hur denna kunskap skall förmedlas. Invandrarorganisationer lyfts som förslag, men rapporten efterlyser andra möjligheter som citatet nedan illustrerar.

Utredningen vill i detta sammanhang peka på möjligheten att särskilt studera och utveckla användandet av andra aktörer med ursprung i de olika etniska grupperna men med en väl förankring också i det svenska samhället. /../ använt sig av välkända personer med bakgrund i olika etniska minoriteter och som etablerat sig i det nya hemlandet, t.ex. inom film, musik, sport eller politik (SOU 2004: 13: 57)

Yval-Davis skriver att etnocentrism kännetecknas av tanken, att den som har makt att definiera sig själv som ”vi”, utgår från att deras värderingar representerar universella värden. Information blir i diskursen ett centralt moment som representeras av universella värderingar och föreställningar, som inte når alla i målgruppen. Bredström skriver i sin text att under 1990-talet framställs den svenska synen på sexualitet och öppenhet där kring som jämställd, tillåtande och som representant för universella värden (SOU 2006:37: 95). Etnocentrismen kommer till uttryck i diskursen genom att ”ras” /etnicitet spelar en central roll som kräver en kulturspecifik kunskapsspridning för att nås av ”våra universella värden”.

Tidigare spelade frivilligorganisationer en aktiv roll i kunskapsförmedlingen. Hiv-prevention skulle ske genom de homosexuellas egna organisationer, betonar AIDS-delegationen. Ett särskiljande baserat på sexualitet och som vi menar är ett uttryck för maktutövning som representeras av ett hegemoniskt ”vi” artikulerad genom en vit heterosexuell allmänhet. Senare i diskursen görs det allt tydligare globala kopplingar i texten. Information skall riktas till personer med utländsk härkomst, eftersom de riskerar att föra smittan in i Sverige, och utlandsresenärer skall informeras om riskerna för hiv. Alltså är det viktigt att *allmänheten* får tillgång till *rätt kunskap* och *kulturspecifik kunskap* skall riktas till *personer med utländsk härkomst*.

3.2.1 Att sända information med vetenskaplig auktoritet

Ett av Potter och Wetherells analytiska verktyg var att analysera graden av giltighetspråk genom att fokusera på hur vetenskaplig auktoritet skapas i text. Båda texterna menar vi, i hög utsträckning präglas av ett språk som rättfärdigar och åberopar vetenskaplig pondus. Särskilt tydligt blir det i avsnittet rörande

utformande av information som kännetecknas av en teoretiskt grundad uppfattning om hur information hanteras av mottagaren. I rapporten utgår man ifrån att det tar lång tid att förändra beteenden och attityder, varför långsiktighet i planeringen ses som nödvändigt (Information om hiv/aids, 1986: 4). Arbetsgruppen arbetar utifrån utgångspunkten att människor inte är helt och hållet rationella i sitt sätt att handskas med information.

När en djupt liggande, existentiell fruktan inom oss rörs upp – av nyheter om AIDS – och kopplas till andra känslomässigt minerade områden som homosexualitet och missbruk, mobiliserar ”Jaget” försvarsmekanismer av olika slag. Förnekande – ”Jag bryr mig inte om AIDS, det är oviktigt” – är en vanlig första reaktion inför information av katastrofkaraktär (Information om hiv/aids, 1986: 6)

AIDS-delegationen menar att det inte kan förväntas att människor ändrar sitt beteende enbart utifrån kunskap, och särskilt kan detta inte förväntas när kunskapen rör ”komplexa beteenden som sexualvanor och missbruksmönster”. Vad som ytterligare krävs för att kunskapsförmedling skall leda till beteendeförändringar, menar gruppen, är att den ”kombineras med metoder som också påverkar attityder och beteenden” (Information om hiv/aids, 1986: 5). Vad sådana metoder innebär framgår inte i rapporten, men det verkar vara något utöver saklig och korrekt information. Den vetenskapliga legitimeringen artikuleras i samförstånd med korsrelaterande diskurser om människors sätt att motta information. Andra diskurser som är närvarande i texten är den medicinska diskursen som omgärdar hiv/aids och skapar förståelse kring sjukdomstillståndet. I SOU-rapporten legitimerar man en indelning i särskilda målgrupper genom att hänvisa till epidemiologiska fakta (SOU 2004:13: 14). Den medicinska diskursen spelar med andra ord en viktig roll genom att skapa förståelse för *sjukdomstillståndet*. Vi menar att det framkommer en distinktion mellan hiv som ett sjukdomstillstånd artikerat i en medicinsk diskurs, och hiv/aids kopplat till grupper och beteenden där hiv/aids skildras som en företeelse där *kroppen* inte står i fokus.

Den vetenskapliga auktoriteten framstår som viktig för legitimerandet av informationsutformning. Utgångspunkter om informationshantering i rapporterna ges en vetenskaplig hemvist, till exempel i AIDS-delegationens text där man talar om hur informationsstrategier bör utformas (Information om hiv/aids, 1986: 5). Allmänhetens informationsmottagande problematiseras utifrån psykologiska teorier om hur människor reagerar med exempelvis förnekande på obehaglig och hotfull information, vilket ökar svårigheten med informationsförmedlingen. Det refereras även till ”katastrofforskare” i kapitlet om försvarsmekanismer (Information om hiv/aids, 1986: 6). Rapportförfattarna talar utifrån en upplyst position om hur negativa attityder och otillfredsställande information leder till beteenden som framkallar stigmatisering av hivpositiva. De menar även att man inte kan förvänta sig, givet hur människan fungerar, att enbart kunskapsförmedling kan leda till ändrade beteenden (Information om hiv/aids, 1986: 5). Ansatserna att minska smittspridningen vilar också på psykologiska

teorier om försvarsmekanismer som aktiveras vid existenshotande information (Information om hiv/aids, 1986: 6).

Att informera om en sjukdom som överförs med sexualakten, som kan leda till svåra fysiska och psykiska lidanden och rycka bort människor i sin ungdom, utan att samtidigt väcka en viss ångest torde vara omöjligt och kanske inte heller önskvärt. Ett visst mått av oro, av ”positiv stress” är en förutsättning för engagemang och handlingsberedskap. Men självfallet får rädslan inte bli så överväldigande att den grumlar förståndet och förlamar handlingskraften (Information om hiv/aids, 1986: 13).

En väsentlig skillnad mellan AIDS-delegationens rapport från 1986 och SOU-rapporten från 2004 är att i SOU-rapporten framgår en tydligare ansvarsfördelning med avseende på åtgärder mot diskriminering och stigmatisering. I 2004 års rapport betraktas lagstiftning mot diskriminering som en viktig åtgärd i förebyggandet och motverkandet av diskriminering mot hivinfekterade (SOU 2004:13: 290). SOU-rapporten kännetecknas av ett språk som tydligt problematiserar tidigare insatser och efterlyser samlade insatser från samhällets sida.

../ Handlingsplanen är ett försök att åstadkomma en bättre mobilisering av samhällets *samlade* resurser genom att skapa en slagkraftig statlig struktur för planering, uppföljning och implementering av nödvändiga insatser (SOU 2004:13: 15)

Fokus i den senare texten ligger i högre grad på samhällets och statens insatser och teorier om människors mottagande av information är inte längre tydliga i texten. Till skillnad från, vid början av hivinfektionens historia i Sverige, finns nu en omfattande lagstiftning som syftar till att motverka diskriminering. Särskilda ombudsmän för olika diskrimineringsgrunder har utsetts, och dessa arbetar, förutom juridiskt med att föra diskrimineringsmål, med att motverka negativa attityder till diskriminerade grupper. I SOU-rapporten refererar man till vetenskapliga studier i olika sammanhang, exempelvis till hur studier av allmänhetens attityder visat att homosexuella med hiv-infektion i större utsträckning ansågs vara skyldiga till sin sjukdom än heterosexuella personer som också hade infekterats genom sexuellt umgänge (SOU 2004:13: 288).

3.2.2 Allmänheten spelar roll

I AIDS-delegationens rapport menar man att det är risken för att smittas som framkallar den *förståeliga ångest* hos människor, som i sin tur ligger till grund för kanaliseringen av *hat och aggressivitet* mot de grupper som hotar de värden man håller högt – *hus och hem, familj, lag och ordning osv.* Arbetsgruppen menar att dessa *tendenser* hos allmänheten kan undvikas ifall information ges om ”varför

just de nämnda grupperna råkat drabbas först av sjukdomen” (Information om hiv/aids, 1986: 12).

Här är det intressant att se hur arbetsgruppen utgår ifrån en klar bild av allmänheten som omfattande värden som *hus och hem, familj, lag och ordning*. Genom detta konstaterande skapar man en kategori, *allmänheten*. Som motsats till konstruktionen av riskgrupper och målgrupper, framträder denna som hegemonisk. Det framkommer en motsättning i texten där dessa grupper, ej tillhörande allmänheten, inte heller *representerar* dessa värden som hotas av sjukdomsriskerna. De los Reyes och Mulinari skriver att identiteter skapas genom en process där kön, klass, ”ras”/etnicitet och sexualitet ständigt transformeras (de los Reyes & Mulinari 2005: 52). Makt uttrycks genom skapandet av hegemoniska identiteter, *allmänheten* i hiv/aids diskursen är vita heterosexuella bärare av vissa värden såsom *hus och hem, familj, lag och ordning*.

Riskgrupper avviker genom sin sexualitet, och senare genom ”ras”/ etnicitet. Allmänheten blir därigenom en hegemonisk kategori som representerar vissa eftersträvansvärda värden, vilket uttrycks tydligt genom förståelsen för människors (allmänhetens) rädsla och ångest för hiv. AIDS-delegationen menar att vid den ångest som risken för smitta framkallar, kanaliseras *hat och aggressivitet* mot individer som anses hota de av allmänheten omhuldade värdena. Vidare framhålls i rapporten att hiv-infektionen utgör ett hot mot *den sociala identiteten* och skapar ett ”vi och dom”, samt fungerar som ett rättfärdigande av negativa värderingar och attityder mot personer som befinner sig i riskzonen. Från allmänhetens rättfärdigande av de negativa värderingarna och attityderna mot hivinfekterade personer dras sedan parallellerna till stigmatisering i SOU-rapporten: de negativa attityderna mot hivinfekterade hos allmänheten utgör den faktiska grunden för ett potentiellt diskriminerande beteende mot hivinfekterade personer, enligt rapporten. Ett ytterligare problem anses vara att hiv-infektionen kopplas till redan stigmatiserade grupper, exempelvis män som har sex med män, narkomaner och prostituerade kvinnor, vilket ofta resulterar i en ökad stigmatisering (SOU 2004:13, s 289).

Avslutningsvis spelar allmänheten en central roll som mottagare av information och det poängteras att information om hiv/aids bör riktas till allmänheten och inte bara till de så kallade riskutsatta grupperna. Dessutom anser arbetsgruppen att informationen måste presenteras på ett lättmottagligt sätt:

Information måste presenteras på ett engagerande och lättsmält sätt i olika kanaler – TV, film, affischer, annonser, skrifter – som ett led i en samordnad informationssatsning över längre tid. De olika budskapen, som når allmänheten via olika kanaler, måste vara samstämda och upprepas med jämna mellanrum. Förtroendet för avsändaren är av stor betydelse. Den ”opersonliga”, skriftliga informationen måste kompletteras så långt möjligt med personlig kunskaps- och attitydpåverkan (Information om hiv/aids, 1986: 21).

4 Sammanfattande diskussion

Syftet med den här uppsatsen var att genom en kombinerad diskursanalys undersöka hur en medvetenhet kring riskerna för diskriminering och stigmatisering artikuleras i hiv/aids diskursen. Dessutom ville vi försöka visa på hur medvetenheten konstitueras av intersektionen mellan ”ras” /etnicitet, genus, klass och sexualitet.

Vi har med hjälp av diskursanalytisk metod funnit att det i båda texterna framkommer en medvetenhet kring faran för diskriminering och stigmatisering av vad som definieras såsom riskgrupper. En medvetenhet som dock tar sig olika uttryck och olika inriktningar i de båda texterna. I den första texten från AIDS-delegationen artikuleras medvetenheten genom att man uttrycker en varning för urskiljandet av särskilda riskgrupper. Riskgrupper ges tidigt en relativt fast och fixerad betydelse i diskursen, det är vad man kallar moment inom diskursen. Det får sin betydelse genom sin relation till det privilegierade tecknet hiv/aids, ett tecken som kan sägas vara nodalpunkt i diskursen. Det är utifrån och kring detta tecken, texterna bygger sin medvetenhet.

Den medveten som framkommer i AIDS-delegationens text, uttrycks i termer av att en riskgruppsindelning kan leda till att man enbart förknippar de utpekade riskgrupperna med faran för hivsmitta. Risken i att förknippa ett visst beteende, eller praktik, med att befinna sig i riskzonen betraktar man enbart som ett problem utifrån en preventiv synvinkel. Däremot finns en tydligt artikulerad medvetenhet om att den allmänna synen på hivpositiva präglas av idéer, föreställningar och attityder som är av negativ karaktär, och som kan ligga till grund för beteenden som marginaliserar hivpositiva. Vi menar att denna medvetenhet grundar sig i ett särskiljande i diskursen, mellan momenten riskgrupper och allmänhet. Riskgrupper får sin betydelse genom att fastställas som annorlunda än allmänheten. Riskgrupperna och de praktiker knutna till dessa grupper, artikuleras som både avvikande och oförenliga med de värden som allmänheten anses omfatta, detta kan tolkas som en maktutövning där *det normala* konstrueras.

Intersektionen mellan ras/etnicitet, kön, klass och sexualitet kommer till uttryck tidigt i diskursen genom att vissa identiteter eller kategorier framträder tydligare, är mer närvarande, än andra. ”Ras” /etnicitet är i den första texten frånvarande, kön och sexualitet framträder som homosexuell man. Detta innebär i texten att subjekten i riskgrupperna är återkommande manliga, det vill säga att genus artikuleras genom sin tydliga fokus på manliga riskidentiteter såsom manliga homosexuella och manliga sprutnarkomaner. AIDS-delegationens rapport präglas av intersektionen mellan sexualitet och genus, där subjektpositionen homosexuell man identifieras som potentiell riskposition i diskursen.

Vi anser att det går att identifiera en antydning till förändring av den artikulerade medvetenheten i diskursen genom vår läsning av SOU-rapporten från 2004⁵. Rapporten präglas av en uttryckligare medvetenhet kring risker för diskriminering och stigmatisering. Metoderna för att motverka detta, har övergått till en starkare betoning på lagstiftning istället för framställningen av *rätt* information, när det gäller att minska eller åtgärda stigmatisering och diskriminering.

En intressant förändring som vi identifierat, är att momentet riskgrupper inte längre är ett fixerat moment i diskursen, det har skett en glidning där riskgrupper snarare har ersatts av målgrupper. Laclau och Mouffes diskursteori menar att diskurser kännetecknas av ständiga kamper om betydelser och vi menar att momentet riskgrupp inte längre är ett fixerat tecken i diskursen. Den diskursordning, som vi menar att det är möjligt att betrakta hiv/aids som, är inte fri från motsättningar. Det är en kamp där relaterade diskurser (exempelvis den medicinska) kämpar om betydelser och som kommer till uttryck i att målgrupper har ersatt riskgrupper, med en delvis förändrad betydelse. Beteenden står inte längre i centrum, utan istället riktas fokus mot särskilda grupper som är i behov av särskilda insatser. Målgrupperna är inte på samma vis relaterade till en riskpraktik, eller ett riskbeteende som tidigare. Det är särskilt en målgrupp som inte pekats ut genom sitt beteende: personer med utländsk härkomst. Istället är det deras bristande kunskap om sjukdomen och om hivsmitta, samt eventuellt bristande språkkunskaper som är det problematiska. Denna målgrupp är inte i lika hög grad formulerad som könade subjekt. Här skriver man personer i riskzonen och inte män som AIDS-delegationen talar om, här framträder "ras" /etnicitet tydligare. Information spelar en central roll i diskursen och särskilt i relation till målgruppen personer med utländsk härkomst. Författarna till SOU-rapporten anser att denna grupp inte har nåtts av den tidigare informationen och är i behov av särskilt anpassad information och andra metoder att nå denna grupp måste identifieras.

Målgruppen personer med utländsk härkomst menar vi är tydligt en rasifierad grupp, där föreställningar kring kulturellt baserade skillnader anses utgöra en av svårigheterna med informationsspridning till den särskilda målgruppen personer med utländsk härkomst. Bredström tar i sin text upp att informationsspridning spelar rollen som alibi för att låta *kultur* släppas in i diskursen och att det är högst relevant att släppa in kultur i analysen av konstruktionen av kategorin invandrare. Som strategi för kunskapsspridning ansågs det effektivt att försöka nå invandrare via invandrarorganisationer, då budskapet på så vis antogs vara lättare att befästa hos mottagarna. Att det ansågs mer effektivt ur informationssynpunkt att invandrare informerade varandra om riskerna med hiv/aids än att svenskar informerade invandrare, förklarades med de rådande kulturbarriärerna som ansågs råda mellan kategorierna svenskar och invandrare, menar Bredström (SOU 2006:37: 84). Detta skulle kunna jämföras med hur information i AIDS-delegationens text ansågs behöva utformas så att den kunde förstås av personer med både homosexuell och heterosexuell läggning.

---

⁵ Med tanke på vår studies avgränsning anser vi att vi inte kan uttala oss om en förändring i diskursen. Vi väljer istället att skriva att vi identifierat en antydning till förändring genom de två texter vi har studerat.

Avslutningsvis menar vi att föreställningar om ”vi och dom” lyser som en röd tråd i den delen av den svenska hiv/aids diskursen som vi tagit del av. Både föreställningar och konstruktionen av ibland både binära och fixerade motsatspar, spelar en central roll i artikulerandet av preventiva strategier och för medvetenheten om diskriminering. Skapandet av dikotomier som riskgrupper – där ”dom” representeras av subjekspositioner som homosexuella män, avvikande från den normaliserande allmänheten – och målgrupper där etnicitet spelar en central roll och ”dom” uttrycks i rasifierade termer, är tydligt annorlunda än ”vi”, allmänheten. Det görs en åtskillnad mellan heterosexualitet och homosexualitet i AIDS-delegationens text, och mellan svenskar och personer med utländsk härkomst i SOU-rapporten från 2004. I båda fallen markerar åtskillnaderna en avgränsning av ”allmänheten”, i vilken kategorier som homosexualitet och etnicitet får en annan avvikande innebörd. Avvikelsen artikuleras i diskursen i termer som behov av särskilt anpassad information för dessa grupper. Vi anser att man kan betrakta diskursen om hiv/aids som en diskurs där hegemonisk kunskap skapas som delvis motverkar syftet att minska diskriminering och stigmatisering. En kunskapsproduktion som de los Reyes och Mulinari menar legitimerar ojämlika förhållanden, och kännetecknas av rasistiska diskursiva föreställningar som präglar det preventiva arbetet. Intressant är det att notera att genomgående i diskursen har klass artikulerats genom sin frånvaro. Klass har inte synliggjorts som en central princip i texterna, de kopplingar som har gjorts, uttrycks i globala termer där ord som fattigdom och okunskap figurerar. Vi skulle vilja efterlysa ett preventivt arbete där fokus riktades mot riskfyllda praktiker såsom oskyddat sex och sprutbyte, istället för riskfyllda identiteter.

Förslag till fördjupade studier skulle kunna vara att göra en djupdykning i vad kategorin personer med utländsk härkomst innefattar, och på vilken grund den indelningen görs. Alternativt att göra en studie som fokuserar på frivilligorganisationernas roll och göra kvalitativa intervjuer kring hur subjektiva identiteter produceras utifrån diagnosen hiv/aids och vilka sociala praktiker det resulterar i.

5 Källförteckning

5.1 Källor

- Arbetsgrupp tillsatt av AIDS-delegationen, 1986. *Information om hiv/aids: mål och strategi för samhällets insatser; förslag till ytterligare åtgärder.*
- Berglund Torsten, Delisle, Kristy – Carlsson Johan 2004. *Samhällets insatser mot hiv/STI – att möta förändring.* Statens offentliga utredningar 2004:13. Stockholm: Regeringskansliets förvaltningsavdelning

5.2 Litteratur

- Bergström, Göran - Boréus Kristina, 2005. *Textens mening och makt.* Lund: Studentlitteratur
- Bredström, Anna, i de los Reyes, Paulina (red) 2006. *Om välfärdens gränser och det villkorade medborgarskapet.* SOU 2006:37, 2006. Stockholm: Regeringskansliets förvaltningsavdelning
- de los Reyes, Paulina - Mulinari, Diana, 2005. *Intersektionalitet. Kritiska reflektioner över (o)jämlighetens landskap.* Malmö: Liber
- de los Reyes, Paulina, Molina, Irene 2003. *Kalla mörka natt! Kön, klass och "ras"/ etnicitet i det postkoloniala Sverige.* S. 295-317 i de los Reyes, Paulina, Molina Irene - Mulinari, Diana (red), 2003. *Maktens (o)lika förklädnader. Kön, klass & etnicitet i det postkoloniala Sverige.* Stockholm: Atlas
- de los Reyes, Paulina 2003. *Det problematiska systerskapet. Om svenskhet och invandrarskap i svensk genushistorisk forskning.* S. 31-68 i de los Reyes, Paulina, Molina, Irene – Mulinari, Diana (red) 2003. *Maktens (o)lika förklädnader. Kön, klass & etnicitet i det postkoloniala Sverige.* Stockholm: Atlas
- Eldén, Sara 2005. *Att fånga eller bli fångad i diskursen. Om diskursanalys och emancipatorisk forskning.* S. 60-74 i Lundqvist Åsa, Davis, Karen – Mulinari, Diana (red) 2005. *Att utmana vetandets gränser.* Malmö: Liber
- Eriksson, Catharina, Eriksson Baaz, Maria – Törn, Håkan 2002. *Den postkoloniala paradoxen. Rasismen och "det mångkulturella samhället. En introduktion till postkolonial teori.* S. 13- 56 i Eriksson, Catharina, Eriksson Baaz Maria – Törn, Håkan (red) 2002. *Globaliseringens kulturer. Den postkoloniala paradoxen, rasismen och det mångkulturella samhället.* Nora: Nya doxa

- Foucault, Michel 1991. *The means of correct training*. I The Foucault Reader. 1991. Edited by Paul Rabinow. London: Penguin Books
- Gemzöe, Lena 2002. *Feminism*. Stockholm: Bilda förlag
- Gothlin, Eva 1999. *Kön eller genus?* Göteborg: Nationella sekretariatet för genusforskning
- Hall, Stuart 2002. *När inträffade det postkoloniala? Tänkande vid gränsen*. S. 81-102 i Eriksson, Catharina, Eriksson Baaz Maria – Törn, Håkan (red) 2002. *Globaliseringens kulturer. Den postkoloniala paradoxen, rasismen och det mångkulturella samhället*. Nora: Nya doxa
- Henriksson, Benny (red) 1987. *Aids föreställningar om en verklighet*. Stockholm: Glacio
- Jillson, Irene 1987. Medicinsk etik och aids. S. 234-245 i Henriksson, Benny (red) 1987. *Aids föreställningar om en verklighet*. Stockholm: Glacio
- Moberg, Lars, 2001. *Begripa. Att förstå Hivinfektion*. Stockholm: Föreningen läkare mot aids och stiftelsen noaks ark-röda korset med ekonomiskt stöd från HIV/STI-uppdraget, Statens Folkhälsoinstitut.
- Molina, Irena 2005. *Rasifiering. Ett teoretiskt perspektiv i analysen av diskriminering i Sverige*. S. 95-113 i de los Reyes Paulina – Kamali, Masoud (red), 2005. *Bortom vi och dom – Teoretiska reflektioner om makt integration och strukturell diskriminering*. Statens offentliga utredningar 2005:41. Stockholm: Regeringskansliets förvaltningsavdelning
- Neergaard, Anders 2003. *Fackföreningsrörelsen i ett rasifierat samhälle*. S. 121-149 i de los Reyes, Paulina, Molina, Irene – Mulinari, Diana (red) 2003. *Maktens (o)lika förklädnader. Kön, klass & etnicitet i det postkoloniala Sverige*. Stockholm: Atlas
- Potter, Jonathan – Wetherel, Margaret 1994. *Analyzing discourse*. S. 47- 66 i Bryman, Alan – Burgess, Robert G. (red) 1994. *Analyzing qualitative data*. London: Routledge
- Sahlin Ingrid, 1999. *Diskursanalys som sociologisk metod*. S. 83-106 i Sjöberg, Katharina (red) 1999. *Mer än kalla fakta. Kvalitativ forskning i praktiken*. Lund: Studentlitteratur
- Said, Edward 1978. *Orientalism*. Stockholm: Ordfront
- Winther Jørgensen, Marianne – Philips, Louise 2000. *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur
- Yuval-Davis, Nira 1997. *Gender & Nation*. London: Sage

”Unga okunniga om risken med hiv” av Kinga Sandén i Sydsvenskan 060514

<http://www.hivaktuellt.fhi.se/>, 060517